

Framtiden i våre hender arbeider for etisk og miljøvennlig forbruk, og en rettferdig fordeling av jordas ressurser.

Etikkinformasjonsutvalget
v/ utvalgsleder Ola Mestad

Oslo, 12.12.2018

Innspill til etikkinformasjonsutvalget fra Framtiden i våre hender

Framtiden i våre hender takker etikkinformasjonsutvalget for muligheten til å komme med innspill til arbeidet på et tidlig stadium.

Utfordringene i globale leverandørkjeder er store. Lave lønninger, overtidspress, dårlig sikkerhet og fagforeningsknusing preger store deler av vareproduksjonen for verdensmarkedet. Problemene er strukturelle og vedvarende, og det kommer stadig avsløringer om kritikkverdige forhold ved fabrikker som produserer for kjente merkevarer.

Selv om problemene i produksjonen har vært kjent i mange år, har merkevareselskaper og importører som opererer i Norge igangsatt forholdsmessig få effektive tiltak for å møte disse utfordringene. Mye av forklaringen er at arbeidet har vært basert på frivillighet og egenpålagte etiske retningslinjer.

Bakgrunn

Framtiden i våre hender har i mange år støttet kampen for levelønn og faglige rettigheter til arbeidere i den globale vareproduksjonen. Behovet for en etikkinformasjonslov ble tydelig gjennom reaksjonene etter kollapsen av Rana Plaza i Bangladesh i 2013 og tilbakemeldingene vi fikk dokumentarseriene Sweatshop 1 og 2. Mange kontaktet oss med spørsmålene «Hvor kan jeg kjøpe klær, sportstøy, sko, mobiltelefon eller datamaskin som er produsert under etiske forhold?» og «Hva kan jeg gjøre for at arbeidsforholdene og sikkerheten til arbeiderne blir bedre?». Forbrukere ga tydelig uttrykk for at de ønsket svar *knyttet til produkt* og vi som organisasjon kunne ikke gi dem disse svarene fordi vi ikke har nok informasjon.

Dette er bakteppet for at Framtiden i våre hender siden 2015 har arbeidet for en etikkinformasjonslov – en lov som skal gi forbrukere og organisasjoner en rett til å vite mer om arbeidsforholdene varer er produsert under.

**Framtiden i
våre hender**

**Mariboegate 8
0183 Oslo**

**Telefon: 22 03 31 50
E-post: post@framtiden.no**

Framtiden i våre hender arbeider for etisk og miljøvennlig forbruk, og en rettferdig fordeling av jordas ressurser.

I 2016 fremmet Krf, MDG og Sp et representantforslag¹ om opprettelse av lov om etikkinformasjon hvor målet med en slik lov var å gjøre det mulig for forbrukere og organisasjoner å henvende seg til selskaper og kreve informasjon om hvordan arbeidsforholdene knyttet til en vare er. Så langt har man ikke hatt en slik rett. Samtidig er det ingen lov i Norge som hindrer import av varer som er produsert med barne- eller slavearbeid eller med sultelønn.

Den 13. juni 2016 ba et enstemmig Storting regjeringen om å utrede og vurdere å fremme forslag til lov om åpenhet om produksjonssteder og etikkinformasjon om vareproduksjon til forbrukere og organisasjoner².

Bakgrunnen for Stortingets vedtak var at norske forbrukere har lite informasjon og få rettigheter når det gjelder innsyn i og kunnskap om hvordan varer er produsert² og at en rettighetsfestet adgang til informasjon kan bidra til endret policy og praksis for selskapene, og trigge produksjon som fremmer faglige rettigheter, høyere lønninger og sikrere arbeidsplasser.

En enstemmig komité mente videre at det er behov for flere virkemidler for å sikre norske forbrukere mulighet til å ta informerte valg når de handler. For at markedet og forbrukermakten skal fungere, må forbrukerne vite hva de kjøper, og at de med sin handel ikke bidrar til uetiske produksjonsforhold. Komiteen mente også at om kravet om etikkinformasjon skal ha reell effekt på produsenter og forbrukere, må åpenhetskravet gjelde for hele produksjonskjeden, ikke bare ett ledd bakover.

Våren 2016 jobbet vi tett opp mot partiene i Familie- og kulturkomiteen, som behandlet saken. Vi vil understreke at det ikke var noen selvfølge at dette forslaget skulle bli enstemmig vedtatt. Det som for oss virket avgjørende var ønsket om å gi forbrukerne rett til informasjon.

Hvordan ser Framtiden i våre hender for seg en etikkinformasjonslov?

En etikkinformasjonslov kan utformes på modell fra miljøinformasjonsloven, som har hatt stor betydning for gjennomslag i en rekke viktige miljøsaker i Norge – deriblant palmeoljekampanjen².

Retten til informasjon står helt sentralt: Framtiden i våre hender ser for seg en lov som pålegger bedrifter å svare forbrukerne om temaer knyttet til etiske forhold ved produksjonen. Målet er å sikre forbrukernes rett til informasjon og at det demmer opp for kritikkverdige arbeidsforhold ved at selskaper, i samarbeid med fagbevegelse på ulike nivåer, styrker innsatsen på området som en konsekvens av at de *kan bli spurt*.

¹ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2015-2016/inns-201516-384/>

² Miljøinformasjonsloven har hatt stor betydning for gjennomslag i en rekke viktige miljøsaker i Norge. Et ferskt eksempel er Regnskogfondet og Grønn Hverdags søkelys på palmeolje, som førte til 2/3 reduksjon i palmeoljeforbruket i Norge på ett år. Når forbrukere fikk mulighet til å velge bort produkter med uønsket innhold, av miljø- og/eller helsemessige grunner, gjorde de det altså i stort monn. Uten en miljøinformasjonslov hadde mange bedrifter neppe gitt ut informasjon om palmeoljeinnholdet i produktene de førte, og da hadde grunnlaget for kampanjen, og dermed forbrukernes mulighet til å engasjere seg og velge vekk uønskede produkter, falt bort.

Framtiden i våre hender arbeider for etisk og miljøvennlig forbruk, og en rettferdig fordeling av jordas ressurser.

Intensjonen er at selskapene kun skal svare på oppfordring, det vil si loven skal ikke føre til ny, regelmessig rapportering for aktørene loven omfatter (f.eks. årlig etikkrapportering).

Vi ser også for oss en lov som pålegger selskaper å svare ærlig om eksisterende forhold der disse er kjent, men den kan svare «nei» eller «vet ikke» dersom dette er det ærlige svaret. Det er altså ikke tenkt at loven skal pålegge aktører å oppfylle spesifikke krav knyttet til sosiale forhold ved dens aktivitet.

Dersom loven ikke pålegger alle selskapene den omfatter merarbeid i form av årlige rapporteringer eller å skaffe til veie informasjon selskapet ikke besitter, mener vi terskelen for hvilke selskaper som bør omfattes av loven kan senkes og således kan loven omfatte langt flere selskaper og dermed få større effekt.

I dag er det allerede forventninger om at næringslivet tar et selvstendig ansvar for å beskytte menneskerettighetene, herunder grunnleggende faglige rettigheter i land de opererer i. En etikkinformasjonslov vil kunne fremheve de aktørene som jobber seriøst med å skape tryggere og bedre arbeidsforhold, samtidig som den belyser og legger press på de som gjør lite eller ingenting.

Åpenhet er i seg selv en kraft til forbedring og endring. Bare *muligheten* for at andre etterprøver og ser hva som skjer ved produksjonsstedene, kan være med på å skape bedre arbeidsbetingelser og nye prioriteringer for å ivareta arbeidernes rettigheter.

Loven er ikke ment å pålegge selskapene å åpne sin leverandørliste, men å oppgi produksjonsstedet til en gitt vare. Plikten til informasjon bør gjelde hele leverandørkjeden.

En effektiv lov innebærer også at det foretas rimelige avgrensinger, for eksempel

- med hensyn til hvilken type produkter loven skal gjelde; «Risikoprodukter» i henhold til Difis liste.
- hvem den skal gjelde; det er rimelig at loven gjelder selskaper (både private og statlige) over en viss størrelse.

Loven bør også inneholde kriterier for unntak fra opplysningsplikten.

Hva mener vi må til for at en etikkinformasjonslov skal bli effektiv?

- At informasjonen som etterspørres, og svarene som utløses, er knyttet direkte til et produkt/vare, ikke selskap. Dette er avgjørende for at forbrukere skal få relevant informasjon, og for at informasjonen skal være etterprøvbare. Informasjon på selskapsnivå i form av aggregert rapportering vil nødvendigvis ikke kunne omfatte informasjon om hver enkelt vare, og vil derfor kunne bli mindre relevant for forbruker.

- At informasjonen som etterspørres er relevant, primært (men ikke begrenset til):

- Hvorvidt arbeidsforholdene er i tråd med ILOs kjernekonvensjoner og konvensjoner om sikkerhet på arbeidsplassen

Framtiden i våre hender arbeider for etisk og miljøvennlig forbruk, og en rettferdig fordeling av jordas ressurser.

- Lønnsnivå
- Produksjonssted (navn på selskap, sted)
- Selskapets etiske retningslinjer (innhold og rutiner som sikrer implementering, verifisering og oppfølging)
- Hvilke tiltak som har blitt gjennomført sist(e par) år for å bedre lønns- og arbeidsbetingelser, og planer for de kommende

- At opplysningene som gjøres tilgjengelig gjennom en etikkinformasjonslov systematiseres og gjøres tilgjengelig for allmenheten av enkeltindivider, organisasjoner og/eller media. På den måten kan informasjonen spres via presseoppslag, nettsider, artikler, sosiale medier og lignende. Kanskje kan den også formidles gjennom brukervennlige apper og andre tjenester som gjør informasjonen umiddelbart tilgjengelig for folk flest.

- At forbrukerne i økende grad etterspør varer produsert med respekt for grunnleggende faglige rettigheter og menneskerettigheter. Og at slik produksjon, og selskapenes innsats og økte troverdighet utgjør et konkurransefortrinn.

- At etikkinformasjonsloven ikke blir for omfattende og komplisert. Loven bør være relativt enkel for at den skal kunne omfatte flest mulig aktører innen norsk varehandel. Det var også dette som lå bak Stortingets vedtak i 2016.

Separate prosesser for gjennomslag

Innføringen av en etikkinformasjonslov vil være et av flere virkningsfulle tiltak som norske myndigheter kan gjennomføre for å oppfylle forpliktelsene om et ansvarlig næringsliv. I tillegg mener Framtiden i våre hender at det er nødvendig å forplikte næringslivet på aktsomhetsvurderinger knyttet til menneskerettigheter og miljø. Utvalget har vært i England og Frankrike og fått verdifull informasjon om både UKs moderne slaverilov og Frankrikes aktsomhetslov. Det er positivt om utvalget vil oppfordre den norske regjeringen til å se nærmere på disse alternativene. Framtiden i våre hender vil likevel argumentere for at forbrukerens rett til informasjon og selskapenes plikt til å gjennomføre aktsomhetsvurderinger blir behandlet i to ulike prosesser.

De viktigste årsakene til dette:

- Intensjonen til Stortinget er beskrevet ovenfor. Mandatet til utvalget kan ses på som noe bredere, men slik vi ser det var Stortingets intensjon *retten til informasjon*. Hvis flere elementer, slik som en et mer bindende lovverk for næringslivet, trekkes inn i arbeidet med en etikkinformasjonslov er vi bekymret for at forslaget ikke har tilstrekkelig politisk oppslutning på nåværende tidspunkt.
- etikkinformasjonsloven og en aktsomhetslov/moderne slaverilov vil bare ha *delvis overlappende* målgrupper. En etikkinformasjonslov, dersom den blir gjort så enkelt som det er skissert i det opprinnelige representantforslaget, kan omfatte ganske mange aktører fordi terskelen kan settes lavt. En aktsomhetslov/moderne slaverilov vil antagelig ha høyere terskel, men på den annen side

Framtiden i våre hender arbeider for etisk og miljøvennlig forbruk, og en rettferdig fordeling av jordas ressurser.

omfatte en del selskaper som ikke vil føle seg så direkte berørt av en etikkinformasjonslov fordi de står lengre fra forbruker.

- For de selskapene som vil omfattes både av en etikkinformasjonslov og en aktsomhetslov/moderne slaverilov, vil etikkinformasjonsloven kunne brukes til å etterprøve informasjonen selskapene rapporterer om.

De ulike lovene vil utfylle hverandre godt, og forholdene i den globale varehandelen i dag viser tydelig at det er et stort behov for begge deler. Men fordi formålet, målgrupper og nedslagsfelt er ulikt, krever de hver sine utredninger og prosesser.

Framtiden i våre hender mener imidlertid det ville være nyttig hvis etikkinformasjonsutvalget kommer med en anbefaling om at det settes ned et nytt utvalg med mandat om å se videre på hvordan man kan forplikte næringslivet på aktsomhetsvurderinger.

Beste hilsner,

Anja Bakken Riise
Leder

Carin Leffler
Fagansvarlig tekstil og leverandørkjeder